

Kirándulunk!

Közeleg a tavasz. Egyre több lesz és melegenőbb a napsugár. Elvonulnak az esőfelhők, megreped az ég fényes kebele, s végtelen jóságú szivéből a legtündöklőbb sugarak özöne zuhatagzik a földre.

Egyszer aztán felhangzik a szó a tanító ajkán: kirándulunk!

Mint a megbolygatott méhkas, olyan lesz egyszerre az iskola. Hogyis ne, mikor ez lesz az első kirándulás. A hosszú tél után. S az idő is engedi. Odakint sokkal édesebb még a tanulás is. Na meg a Tanterv is megkívánja, hogy amikor csak lehet és a tanítási anyag úgy kívánja, a szabadban kell tanítani.

A természeti- és gazdasági ismereteket nem is lehet máshol tanítani, csak a természetben. Mihelyt a gyermek kapcsolatba kerül a természettel, azonnal aktív lesz, mert az őt környező élővilág érdeklődésre készíti. Figyelni kezd ide is, oda is. Azután megindul a kérdések zápora. Nem baj, megfelelünk rá. Hiszen a gyermek szellemi munkájának legelső lépése a kérdés. A gyermek lát és a környezet hatni kezd rá. Egy sereg kérdés tódul a gyermek tudatába — kíváncsivá lesz — s ha minden gátlás nélkül viselkedhetik, mint a helyesen vezetett kiránduláson, akkor csakhamar kifejezést is ad azoknak, amikor a vezetőhöz fordul felvilágosításért. És így van ez jól. Ez a módszer, — amelyet a pedagógia nyelvén — heurisztikus módszernek neveznek, ugyan az, melyet az emberiség követett, amidőn kulturális fejlődése folyamán a mai állapotra felküzdötte magát.

Milyen legyen hát egy jól előkészített kirándulás?

Különösen az első kirándulás lesz nagyjelentőségű, mert ez alkalommal vezetjük be a tanulókat tárgyunk eszmekörébe.

A vezetőnek már jó előre készülnie kell erre a kirándulásra, amelynek helyét, növényzetét, állatvilágát, talajviszonyait alaposan ismernie kell. Mert e nélkül nem lesz sikere egyetlen kirándulásnak sem. A tanulmányhelyre kiérve, körbeállítjuk az osztályt és különböző jelenségekre hívjuk fel a gyermekek figyelmét. Milyen hangokat hallanak maguk körül? (Madárszót, hányféléit, merről?), rovarzűmmögést, a szél által okozott hangokat (utánozhatjuk mi is!). Azután megkérdezzük, milyen a nap állása, milyen az árnyék iránya? Kemény-e itt a talaj, hol kavicsos, agyagos, puszta, füves, homokos? Milyen a fák elhelyezése? Van-e a sűrű bokrok alatt fű? Sima, vagy repedezett a fák kérge? Melyik fán, bokron, gyomon akad még termés? Ki találja meg az első bogarat, csigát a földön? Miután az egész osztályhoz ezeket és hasonló kérdéseket tettünk, két-három tagból álló csoportokra osztjuk a tanulókat és minden egyes csoport más és más feladatot old meg. (A szükséges fegyelemre való tekintettel előre kioktatjuk őket,

hogy a hívó sipjelre azonnal gyülekezniök kell a megadott helyen.)

Ezek a csoport-feladatok a következők lehetnek.

Az egyik csoport pl. elmegy egy általunk megjelölt közeli fáig és utközben megszámlálja, hányféle színű virággal találkozott. Minden egyesből egyet-egyét hozzon magával.

A másik csoport a fák törzseit vizsgálja meg, mohosak-e vagy nem. Ha mohosak, a törzs körül, vagy csak egyik felükön? A mohos oldaluk melyik égtáj felé van? A mohából is hozzanak egy darabkát magukkal.

A harmadik csoport megvizsgálja, hol ágazódnak el bizonyos, általunk megjelölt bokrok és fák? Miben különbözik az elágazásuk egymástól?

Ismét egy másik csoport megállapítja, hány madár szállott el előttük s a fejük fölött? Mekkorák voltak, merre szálltak?

A következő csoportot azzal bizzuk meg, hogy figyelje meg a tócsa vizéből kiálló növényeket, hányféléet látnak, mit vettek észre, amikor a tócsához értek? Hallottak-e zajt s milyet?

Egy csoportot a gyepre ültetünk, figyelje meg, hogy látogatják-e a rovarok a virágokat? Figyeljék meg, az egyik virágról elszálló rovar más virágra száll-e, ugyanolyanra vagy más fajta virágra?

Keressenek hangyát az út mentén. Kutassák ki, honnan jönnek? Figyeljék meg mozgásukat, mit csinálnak?

Ismét egy másik csoport figyelje meg a bokrokat s a rájuk található állatkákból hozzon egyet-egyét magával.

Az utasítások után minden csoport hozzáfog a munkához. Egyszerűk, nagyon is egyszerűek lesznek ezek a feladatok? De hiszen csupán az a céljuk, hogy a gyermekeket bevezessék a környezetbe, felkeltsék figyelmüket, foglalkoztassák öntevékenységüket, s — tanuljanak meg valamire behatóbban figyelni.

Amikor a megfigyelésre szánt idő elmúlt, sipjellel ismét összehívjuk az osztályt, körbe állítjuk őket és elmondatjuk velük csoportonként a rájuk bízott feladat végzése közben szerzett tapasztalatokat, észleléseket. Így az egyik csapat tudomást szerez a másik csapat — végeredményben az összes többi csapat — munkájáról. Elég alkalom kínálkozik ilyenkor arra, hogy erre is, arra is felhívjuk az osztály figyelmét. Ott látják a szántóvetőt a mezőn, mögötte a varjakat. Miért szállanak a varjak a szántóvető után? Mit keresnek ott? Hányféle varju van ott? Mennyi lehet? Miért szállanak fel minduntalan? Az egyik ügyesebb fiút odaszalasztjuk az ekéhez is, hadd lesse meg, mit vet ott ki az eke vasa, mire lesnek annyira a varjak s hozzon egyet belőle. Itt rátérhetünk a földmivelő munkájára, a kenyérmagvakra, a vetésre és elérkezünk a következő tanításunk anyagához: miből lesz a növény?

Dolgunkat végezve a gyermekek még egy kicsit játszanak, azután hazafelé indulunk. Utközben a gyermekek egy-egy csokrot szednek a mezei virágokból, odatesszük majd az osztály tér-

képe alá, ahonnan tavasztól az év végéig sohasem fogy el a virág. A virágokról is elbeszélgetünk. Megmondjuk nevüket, a gyerekek megmondják, ismerik-e, náluk hogy nevezik. De az érzelmi vonatkozásokról sem feledkezünk meg. A falu határában aztán elhallgat a nóta s újra beszélgetni kezdünk. Érdeklődünk, ilyen vagy olyan magvat honnan szerezhetnénk, miből kell azt kiszedni. (Már a terméseknéi tartunk!) Ki milyen termést hozzon? (De megkivánjuk azt is, hogy mindenki tudja az általa hozott termés származását.)

Egy-egy dal, — amit a tanító maga kezd, — egy-egy találós mese vagy tréfa elmondása hangulatos befejezése az ilyen tanulmányi kirándulásnak.

Ezeken a kirándulásokon belátjuk, hogy a tanulók szíve már az első — jól megrendezett alkalommal, — kinyitott a természet számára. Kell is, hogy minden kirándulás bizonyos tekintetben élménnyé váljon. Schol sincs oly közel a nevelő az osztályhoz, a gyermekek lelkéhez, mint az ilyen alkalmakkor. Hiszen itt látja meg a tanuló a műveltebb társalgási modort, itt hallja meg a nevelő fesztelen, kedves és okos beszédét.

Amikor azután hazaértünk, rátérünk a látottak feldolgozására. Ezt is vonatkozásba hozzuk az emberrel, ami itt könnyen sikerül. (A probléma felvetése.) A megfigyelési, kísérleti feladatok egy részét már előzőleg kiosztottuk. A kiosztás ugyancsak csoportként történik. Így elkerüljük azt, hogy valamely kérdésre nem kapunk feleletet, mivel az a tanuló, akit megbízunk, hiányzik. De másrészt is okos dolog a csoportokban való megfigyeltetés. A gyermekek megfigyelésében igen sokszor nagy eltéréseket fogunk találni, ami természetes is. Viszont gondunk legyen arra is, hogy sohase adjunk a gyermeknek olyan problémát, amit értelmi fokához mérten nem tud megoldani.

A feladatok és megfigyelések kiosztása után feljegyezzük magunknak az egyes csoportok feladatát, hogy azt majd számon kérhessük. A számonkérés alkalmával véleményt alkothatunk magunknak a tanuló megbízhatóságáról, alaposágáról és kötelességtudásáról. Tanítás közben mindazt felrajzoljuk a táblára (színes krétával), amit a tanulók láttak a tanítás folyamán. Maguk a tanulók füzetjükbe rajzolják le ugyanazt. Mivel a rajzolási készség rendszerint nem elég fejlett még, sőt igen kezdetleges a legtöbbször, a tanító ne csak a készitendő rajz nagyságát mondja meg, hanem mutassa meg annak helyét a tanuló füzetében is. Fordítsunk nagy gondot a tábla okos és gazdaságos kihasználására is, mivel a tanulók itt tanulják meg a rendszerességet és térbeosztást. A lényegeseket huzzuk alá, emeljük ki, a mellékesek megfelelően kisebb betűkkel irandók. Jó lesz, — már a tanulók füzetbe való rajzolásának tisztasága és csinosága szempontjából is, — ha a rajzokhoz való feliratokat nyomtatott betűkkel írják. Csak így érhető el, hogy a füzetek rendesek és egyöntetűek legyenek. Szükséges ez azért is, mert izlésre, csinosásra, pontosságra

nevel és mert a füzet mindenkor hű tükre a tanuló egyéniségének is.

A tanítási óra végén kiosztjuk a feladatokat (színes rajzok, ragasztások, agyagból való megmintázások, stb.) és a jövő óra anyagára vonatkozó előzetes megfigyelni valókat is.

A számonkérés itt nem egyszerű feleltetésből fog állani, hiszen mindig tudjuk, melyik tanuló foglalkozott a közösséggel s mennyi figyelemmel és érdeklődéssel kísérte az együttes munkát. A közbevetett kérdésekre adott válasza elég lesz ahhoz, hogy meggyőződjunk ismereteinek gazdagságáról, erősségéről, tartósságáról.

Természetesen vannak olykor olyan megfigyelések és kísérletek is, amelyeket hetekkel előbb meg kell kezdeni — csirázás, virágzás, rügyfakadás, dugványozás stb. — ezért szükséges a gondos terv elkészítése, amit az egész kísérleti anyagról készítünk.

Jó, ha minden tanuló egy-egy növény fejlődését — a vetéstől kezdve — maga végzi el otthon, azt napról-napra megfigyeli, s észrevételeiről feljegyzéseket csinál. Időnként behozatjuk velük ezeket a növényeket s megbeszéljük a tapasztalataikat.

Csak így, ezzel a módszerrel sikerül felkelteni a gyermekben a tettvágyat, a kutatásra, gondolkodásra való törekvést s ez az út vezet az igazi természetszeretethez, amelyről ma már annyian megfélekednek. Erre pedig soha sincs kedvezőbb alkalom, mint így tavasszal, amikor megindul a természetjárás, kezdetét veszi a szabadban való tanítás abban a nagy és fenséges tanteremben, amelyben mindnyájan tanulók vagyunk, kicsik és felnőttek: a jó Isten végtelen szépségű és tökéletes berendezésű szép világában. Az ember nélküli természet szebb, tökéletesebb, mint az embertől meghódított világ. Vezessük a gyermekeket el ebbe a tisztának, szűznek maradt természetbe, hogy megtalálja mindeneknek Alkotóját s megismerve keze munkáját, tisztelni, szeretni tudja felnőtt korában is.

(—)

Harangoznak feltámadásra

A napsütött, szép, magyar buzatáblán

Megállott egyszer régen a Halál.

Azóta benn a végtelen mezőben

Hajladoz egyre. Egyre csak kaszál.

Szent Mihály lova szakadatlan horája

A kévét, mit a Halál learat,

Habár a kerék tálongó sírokká

Szabdalla már a gyepes utakat.

A kutgém, mint a temető keresztje

Mered az égre. Rajt szél zokog.

A földek körül megtépett ruhában

Sirnak a sötét jegenye-sorok.